

№ 20 (565)
Май 2015 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

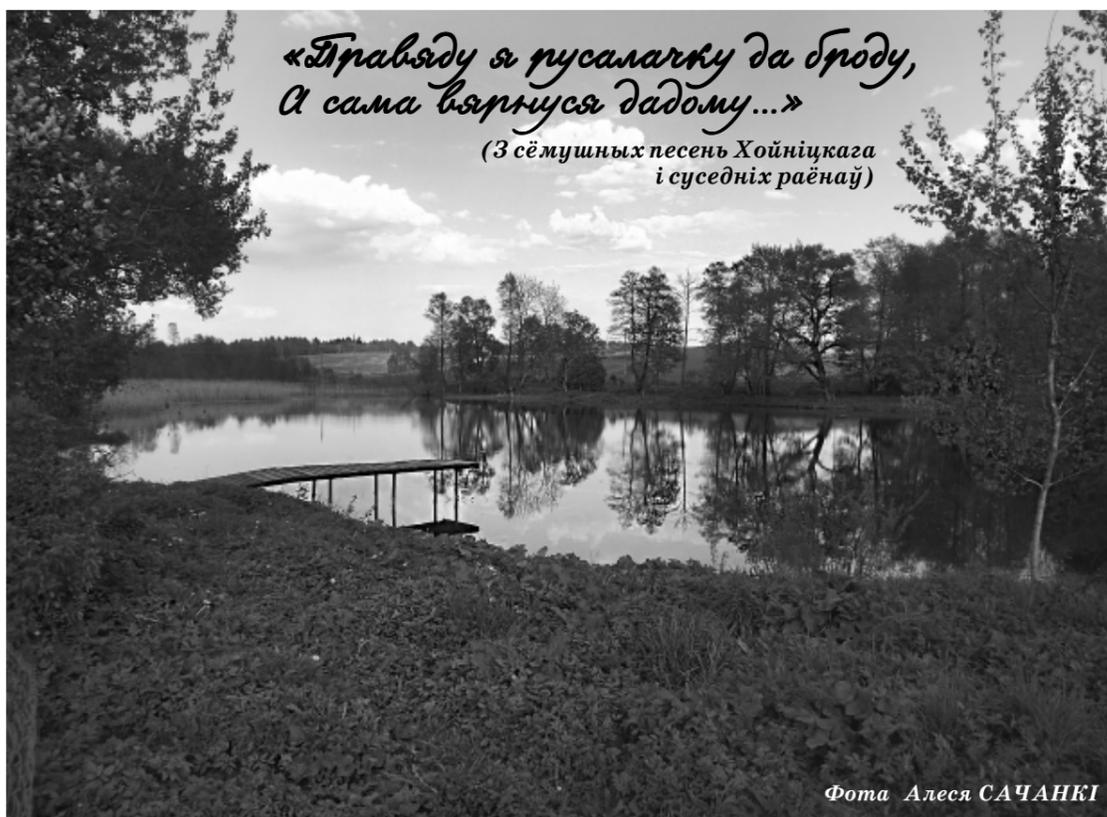
bfk.by

У нумары:

👉 **Памяць: два здымкі – два жыцці –** стар. 4

👉 **Збіральніца: беларускія назвы раслінаў у запісах Э. Ажэшка –** стар. 6

👉 **Пошук: жывучасць ашукальнай версіі –** стар. 7

*«Травяду і русалачку да броду,
А сама вярнуся дадому...»*

(З сёмушных песень Хойніцкага і суседніх раёнаў)

Фота Алеся САЧАНКІ

З сённяшняй думкай пра наступнікаў

У мінулым нумары мы пісалі пра мерапрыемствы Тыдня ўстойлівага развіцця (УР), што праходзілі ў нашай краіне пры садзеянні Міністэрства прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя Рэспублікі Беларусь. Яго арганізатарамі сёлета выступілі Мінскі міжнародны адукацыйны цэнтр імя Ёханеса Рау і Праграма падтрымкі Беларусі Федэральнага ўрада Германіі, Праграма развіцця ААН, Прадстаўніцтва Еўрапейскага Саюза ў Рэспубліцы Беларусь, Навукова-даследчы эканамічны інстытут Міністэрства эканомікі Рэспублікі Беларусь. Партнёрамі выступіў шэраг грамадскіх, дзяржаўных і міжнародных арганізацый. На мясцовым і агульнаацэньвальным узроўні прайшло больш за 140 мерапрыемстваў.

Пра адно з іх распавядзем крыху падрабязней. Тым больш, яно тычыцца вывучэння роднага краю.

У Вілейцы ў падтрымку Тыдня адбыўся веларабег, які арганізавалі грамадская арганізацыя «ЗОВИК» пры садзеянні Вілейскага райвы-

канкама. Ініцыятар і кіраўнік праекта – Таццяна Цітуленка (летас за сваю актыўную грамадскую дзейнасць у галіне экалогіі атрымала званне «Ча-

лавек года Вілейшчыны – 2014»). Удзел у ім бралі больш як сорак мясцовых жыхароў розных узростаў і прафесіяў.

– Адна з галоўных задачаў веларабегу, – сказала спн. Цітуленка, – звярнуць увагу на турыстычны патэнцыял Вілейшчыны, прадэманстраваць шырокае магчымасці нашага рэгіёна ў гэтым накірунку. Таксама разлічваем, што праект зробіць унёсак у развіццё велатурызму, інфраструктуры месцаў адпачынку гараджанаў.

Маршрут праходзіў праз Вілейскі дом рамёстваў, «Музей яйка», каля Дрэва Дружбы і скончыўся на Вілейскім вадасховішчы. Пад час пры-

пынку на экалага-турыстычным аб'екце «Вільянін хутар» дырэктар Вілейскага гісторыка-краязнаўчага музея Сяргей Ганчар раскажаў пра гісторыю стварэння хутара, а таксама – пра вясельныя абрады.

– Экавеларабег, – зазначыў каардынатар праектаў Прадстаўніцтва Еўрапейскага Саюза Аляксей Вавохін, – гэта мажлівасць прыцягнуць увагу да пытанняў аховы навакольнага асяроддзя, папулярызацыі здаровага ладу

жыцця, захавання культурнай спадчыны, умацнення ролі мясцовых партнёраў у планаванні і развіцці сваіх тэрыторыяў. Якраз таму гэтыя накірункі найбольш актыўна падтрымлівае Еўрасаюз у рамках сваіх праграмаў і праектаў у Беларусі. Гэта дазваляе ажыццявіць пералічаныя прыярытэты і мэты ўстойлівага развіцця ў простых і канкрэтных дзеяннях, што прыносяць карысць мясцовай грамадзе.

Пад тэрмінам «ўстойлівае развіццё» маецца на ўвазе заахаванне запатрабаванню сучаснага пакалення з захаваннем магчымасці наступным пакаленням задавальняць свае патрэбы. Такім чынам, гэта паляпшэнне якасці жыцця кожнага сёння і ў будучыні. А бачанне прагрэсу мае на ўвазе спалучэнне кароткатэрміновых і доўгатэрміновых мэтай, дзейнасць у лакальным і сусветным маштабах. Сацыяльныя, эканамічныя і экалагічныя праблемы разглядаюцца як непадзельныя і ўзаемазвязаныя аспекты прагрэсу чалавецтва. А для гэтага важна, каб усе важныя палітычныя і эканамічныя рашэнні прымаўся з улікам гэтых аспектаў.

Паводле паведамлення Прадстаўніцтва Еўрапейскага Саюза ў Рэспубліцы Беларусь

Т. Цітуленка

Майстар-клас у «Музеі яйка»

Нашы віншаванні

• **Крупскі раённы гісторыка-краязнаўчы музей быў адкрыты для наведвання 26 мая 1995 г. у памяшканні сярэдняй школы № 1. З 30 чэрвеня 2004 г. размяшчаецца ў асобным будынку.**

Асноўны і навукова-дапаможны фонды музея налічваюць больш за 7 тысячаў адзінак захоўвання. Тут захоўваюцца каштоўнасці розных часоў: прылады працы, каменныя сякеры, фрагменты керамічнага посуду, глянкі, куфры, талеркі, канапа, шафа і інш. Вельмі каштоўнымі з'яўляюцца калекцыі старажытных абразоў (абраз Маці Божай 1882 г., Ісуса Хрыста канца XVII ст.), баністыкі, дэкаратыўна-ўжытковага мастацтва, жывапісу, нумізматыкі, фалерыстыкі.

У археалагічнай зале экспануюцца рэчы, знойдзеныя пры раскопках у раёне. Зала этнаграфіі знаёміць наведнікаў з побытам сялян XIX – XX стст., там можна ўбачыць макет сялянскай хаты, прадметы побыту, прылады працы. Цэнтральнае месца ў ваеннай зале займае дыярама «Бітва на Бобрскім мосце», якая адлюстроўвае адзін з самых жорсткіх баёў за вызваленне Крупскага ра-

ёна ў чэрвені 1944 г. Частка экспазіцыі прысвечаная землякам, якія ваявалі ў Афганістане, таксама ў музеі экспануюцца скафандр, асабістыя рэчы і дакументы двойчы Героя Савецкага Саюза лётчыка-касманаўта У. Кавалёнка.

З 2005 г. у музея ёсць філіял – Крупская мастацкая галерэя.

Беларускі фонд культуры і рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» шчыра віншуюць супрацоўнікаў музея з 20-годдзем установы, зычаць плёну і руплівасці ў працы, новых адкрыццяў і знаходак.

• **Бялыніцкі раённы мастацкі музей імя В.К. Бялыніцкага-Бірулі 45 гадоў таму, 29 мая 1970 г., прыняў першыя наведнікаў.**

Ён быў заснаваны 5 лістапада 1969 г. загадам Магілёўскага абласнога ўпраўлення культуры. Дапамогу ў арганізацыі музея аказалі дырэктар Дзяржаўнага мастацкага музея БССР А. Аладава і жонка мастака А. Бірулі. Аснову музея склалі матэрыялы пра жыццё і творчасць народнага мастака Беларусі і Расіі, правадзейнага члена Акадэміі мастацтваў ССРС Вітольда Бялыніцкага-Бірулі.

Спачатку музей знаходзіўся ў будынку былога райвыканкама, у 1997 г. пад музей рэканструяваны

будынак кінатэатра «Зорка». 26 лютага 1997 г. адбылося адкрыццё музея ў рэканструяваным будынку і ўрачыстае святкаванне 125-годдзя з дня нараджэння В. Бялыніцкага-Бірулі. У 2007 г. музею нададзены статус юрыдычнай асобы з афіцыйнай назвай «Установа культуры “Бялыніцкі раённы мастацкі музей імя В.К. Бялыніцкага-Бірулі”».

Асноўны фонд (на 2008 г.) налічваў 582 адзінкі захоўвання, навукова-дапаможны – 136 адзінак. Плошча 4 экспазіцыйных залаў 270 м², выставачнай – 70 м². У раздзеле экспазіцыі «Краявіды народнага мастака БССР і РСФСР В. Бялыніцкага-Бірулі» прадстаўлены творы, напісаныя ў 1920 – 1940-я гг.: «Восень», «Лёд прайшоў», «Апошні снег», «Маладыя бярозкі» і інш. Экспануюцца партрэт В. Бялыніцкага-Бірулі, напісаны ў 1939 г. яго сябрам – народным мастаком ССРС І. Грабаром. Змешчаны скульптурны партрэт мастака, выкананы З. Азгурам. Выстаўлены пэндзлі, палітра, якімі карыстаўся жывапісец; сігнальны экзэмпляр паштовага канверта, які выпусціла Міністэрства сувязі ССРС у 1972 г. з нагоды 100-гадовага юбілею В. Бялыніцкага-Бірулі; паштовая марка з рэпрадукцыяй пейзажа мастака «Ранняя вясна» (1912). У экспазі-

цыі «Жывапіс Беларусі XX ст.» змешчаны творы В. Цвірка «Льнаводка», У. Лагуна «Завочніца», В. Шыбнёва «Збажына паспела», А. Бархаткова «Калгасны статак», У. Сеўрука «Рыбная лоўля» і інш. У раздзеле «Скульптура Беларусі XX ст.» экспануюцца творы А. Заспіцкага, С. Селіханова, Л. Палійчука, І. Міско, В. Папова і інш. Экспазіцыю «Вобраз Радзімы ў выяўленчым мастацтве» складаюць творы ўдзельнікаў міжнародных пленэраў па жывапісе Д. Алейніка, А. Бархаткова, І. Сцяпанова і інш.

Музей праводзіць выстаўкі твораў навуэнцаў дзіцячай школы мастацтваў імя В. Бялыніцкага-Бірулі, народных умельцаў Бялынічаў. З фондаў музея арганізуюцца перасоўныя выстаўкі твораў жывапісу, графікі ў школах раёна і раённым Цэнтрам культуры. Супрацоўнікі музея выступаюць з лекцыямі пра творчасць мастакоў, праводзяць музейныя заняткі для вучняў школаў раёна, творчыя сустрэчы з мастакамі і пісьменнікамі.

Беларускі фонд культуры і рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» віншуюць супрацоўнікаў музея з юбілеем установы і жадаюць плёну ў працы ды моцнага здароўя!

На тым тыдні...

✓ **16 мая** ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага адкрылася **выстаўка Ірыны Дзёмінай**. Яе працы – вырабы са скуры – добра вядомыя прыхільнікам дэкаратыўна-ўжытковага мастацтва. Асаблівай увагай былі адзначаныя персанальныя выстаўкі майстрых «Зямная душа», «Валіза», «Іншае жыццё». Гэтым жа разам І. Дзёміна прапанавала ўнікальны праект «Іншыя».

✓ **19 мая** ў Мінску Амбасада Літоўскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь, Саюз пісьменнікаў Літвы і ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» прадставілі **паэтычнае свята «Вясна паззіў Беларусі 2015»**. У ім узялі ўдзел літоўскія паэты, лаўрэаты Нацыянальнай прэміі Літвы ў галіне культуры і мастацтва Уладас Бразюнас і Айдас Марчэнас, пісьменнік Геркус Кунчус, акцёр тэатра і кіно, лаўрэат Нацыянальнай прэміі Літвы ў галіне культуры і мастацтва Юозас Будрайціс. Сярод беларускіх удзельнікаў – Уладзімір Арлоў, Андрэй Хадановіч, Алесь Разанай.

✓ **21 мая** ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага адкрылася **выстаўка «Пограничное состояние» мастачкі Кацярыны Сумарвай**. Яна скончыла Беларускі каледж імя І. Ахрэмчыка, Беларускаю дзяржаўную акадэмію мастацтваў, з 2007 г. з'яўляецца членам Беларускага саюза мастакоў. Выкладала ў дзіцячай мастацкай школе № 3 г. Мінска, Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў на кафедры жывапісу.

✓ **21 мая** ў Літаратурным музеі Петруся Броўкі адбыўся незвычайны **вечар з раманам Альгерда Бахарэвіча «Дзеці Аліндаркі»** ў межах праекта «Сустрэча з аўтарам». Мадэратарам сустрэчы быў сам аўтар.

✓ **21 мая** ў мінскім Цэнтры сучасных мастацтваў адкрылася **выстаўка латышкага сучаснага мастацтва «Кяханне ніколі не заканчваецца»** і адбылася **творчая сустрэча «Знаёмства з актуальнымі тэндэнцыямі ў сучасным мастацтве Латвіі»** з курата-

рам і мастакамі выстаўкі, якія прадстаўляюць латышскі жывапіс, сцэнаграфію, скульптуру і фатаграфію нашых дзён.

✓ **22 мая** ў галерэі Беларускага саюза дызайнераў адкрылася **выстаўка фатаграфіі Алега Яравенкі «100*66,6»**. Назва гэтая невыпадковая – на экспазіцыі прадстаўлена дваццаць працаў менавіта такога памеру.

А. Яравенка вядомы сваімі ўнікальнымі праектамі. Яго працы не заўсёды можна пазнаць з першага позірку, але майстар вызначаецца здольнасцю бачыць свет пад асабістым, вельмі самастойным вуглом зроку. Гэта прасочваецца цягам усёй яго творчасці, дастаткова ўгадаць праекты «Подъезд № 3» (2004), «Художник и Надежда» (2006), «Чёрно-белый спектакль» (2008), «Горячие камни Хампи» (2008), «Посмотри на меня» (2010), серыю «Беларусь» і інш.

✓ **22 мая** ў сярэдняй школе № 3 г. Мёры адбылося **адкрыццё этнаграфічнага музея «Сялянская хата»**, ужо чацвёртага ў школе. Ён быў створаны дзякуючы настаўніку і краязнаўцу Вітольду Ермалёнку. Задума стварыць музей узнікла амаль дзесяць гадоў таму і нарэшце была здзейсненая. Як распавёў В. Ермалёнак, такі музей патрэбны, каб паказаць дзецям побыт нашых продкаў, «бо ўжо вырасла пакаленне, якое не ведае, што такое серп, газавая лямпа, а мы ж яшчэ не так даўно гэтым карысталіся, мне самому даводзілася і жаць сярпом, і рабіць урокі пры святле лямпы».

Цікавы, змястоўны, карысны «Гарбузік»

18 мая ў мінскім Музеі цікавай навукі «Elemento» прайшла прэзентацыя літаратурна-забаўляльнага дзіцячага альманаха «Гарбузік». Яго стварылі пісьменнікі, журналісты, мастакі для сваіх дзетак.

Рэдактар часопіса Вольга Мазурава распавяла наступнае: «Мы зразумелі: тое, што нам прапаноўваюць паліцы крамаў беларускіх, не зусім адпавядае таму, што хочучы чытаць і разглядаць нашыя дзеці. Паколькі беларускамоўныя бацькі шматфункцыйныя і шматзадачныя, яны зразумелі, што могуць пісаць, маляваць, вярстаць, прыдумляць тое, што іх дзеці хочучы бачыць». Увогуле ж мэта «Гарбузіка» не толькі забаўляльная: «Нам хацелася б стварыць своеасаблівы збор прэцэдэнтных тэкстаў – тых, на якіх гадуецца цэлае пакаленне», – кажа В. Мазурава.

На старонках «Гарбузіка» можна пабачыць вершы, казкі, крыжаванкі, загадкі ды шмат іншых цікавостак. Пакуль што альманах будзе выходзіць два разы на год: адзін выпуск – для дашкольнікаў, другі – для малодшых школьнікаў, якія таксама знойдуць шмат карыснага ў «Гарбузіку». Пазней, магчыма, часопіс будзе выходзіць часцей.

Лявон АЛЕШЫНА,
фота Зарыны КАНДРАЦЬЕВАЙ

Сустрэча з Ізяславам Катляровым

У рамках святкавання 70-годдзя з дня Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне ў Прэзідэнцкай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь адбылася творчая сустрэча чытачоў і супрацоўнікаў з паэтам і журналістам Ізяславам Катляровым, у якой таксама брала ўдзел яго жонка паэтка Соф'я Шах. Госьці прыехалі з г. Светлагорска.

У час сустрэчы быў прадстаўлены зборнік ваеннай паэзіі І. Катлярова «Вернасць». Сваёй новай кнігай паэт чарговы раз заклікае чытачоў успомніць тых,

як для чалавецтва ў цэлым, так і для кожнага асобнага народа.

У мерапрыемстве бралі ўдзел не толькі блізкія сябры І. Катлярова, але і прадстаўнікі айчыннай культуры, калегі паэта па творчым цэху, грамадскія і палітычныя дзеячы нашай краіны.

Дацэнт кафедры паўднёвых і заходніх славянаў гістарычнага факультэта БДУ, старшыня Мінскага гарадскога грамадскага аб'яднання абаронцаў памяці і праўды аб Вялікай Айчыннай вайне Сяргей Александровіч распавёў аб актыўнай дзейнасці Катлярова, скіраванай на пра-

аб гэтым на сустрэчы гаварылі мастак-графік Канстанцін Вашчанка і скульптар Эдуард Астаф'еў. Сваё кампетэнтнае меркаванне аб новай кнізе выказаў паэт, перакладчык, публіцыст, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь імя Янкі Купалы Мікола Мятліцкі. Асаблівую цікавасць выклікала выступленне акцёра і рэжысёра Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі Рэспублікі Беларусь Алега Вінярскага, які прачытаў некалькі ўрыўкаў з паэмаў Катлярова «Брыдскі мох» і «Ученик вечности». Маладыя літаратары Аліна Карпіцкая і Ігар Пятровіч прадэманстравалі пераемнасць пакаленняў у творах на ваенную тэматыку – прачыталі свае вершы.

Прывіталі аўтара дэпутаты Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь Наталля Кучынская і Галіна Філіповіч і рэдактар часопіса «Дзяржаўны кантроль» Кірыл Данілаў.

Настаяцель Храма-помніка ў гонар усіх святых і нявінна забітых протаіерэй Фёдар Поўны распавёў аб дзейнасці праваслаўнай царквы, накіраванай на захаванне памяці аб удзельніках мінулай вайны.

У дзень мерапрыемства ў бібліятэцы была прадстаўленая выстаўка «Ізяслаў Катляроў у СМІ», што адлюстравала дзейнасць госьця як журналіста, дэманстраваліся матэрыялы з розных перыядычных выданняў. Супрацоўнікі бібліятэкі падрыхтавалі спіс публікацыяў і кніг І. Катлярова, што ёсць у фондзе Прэзідэнцкай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь.

Алена ВІННІКАВА,
загадчыца аддзела
бібліятэчнага маркетынгу
Прэзідэнцкай бібліятэкі
Рэспублікі Беларусь
Фота Наталлі МАНЬКО

Фёдар Поўны вітае Ізяслава Катлярова

хто заплаціў за Перамогу сваім жыццём, пра страшныя падзеі Вялікай Айчыннай вайны і нялёгка пасляваенны час, задумацца пра галоўныя чалавечыя каштоўнасці, без якіх немагчымае існаванне цывілізаванага грамадства. Бо і сёння праблема вайны і міру застаецца надзвычай актуальнай

паганду патрыятычных і духоўна-маральных каштоўнасцяў у нашым грамадстве. Пра адмысловае месца выяўленчага мастацтва ў жыцці паэта сведчыць яго сяброўства з мастакамі, адкрыццё Светлагорскай карціннай галерэі «Традыцыя» і карціннай галерэі Гаўрыіла Вашчанкі ў Гомелі.

Алег Вінярскі, Ізяслаў Катляроў і Соф'я Шах

Наш календар

Наш чалавек у беларускім джазе

26 мая 1910 г. у Берліне нарадзіўся выдатны кампазітар, джазавы трубочнік і скрыпач, аранжыроўшчык Адольф Эдуард РОЗНЕР, які з часам стаў вядомым як Эдзі Рознер. Яго называлі «белы Армстрэнг». Адзін з найбольш папулярных джазавых артыстаў СССР. Двойчы ягоныя запісы ў гэтай краіне забаранялі. Мы ж звернемся да ягонай асобы таму, што ў 1944 г. гэты творца атрымаў званне залужанага артыста Беларусі.

Але тое будзе пазней. Спачатку ў шасцігадовым узросце ён быў прыняты ў кансерваторыю Штэрна ў Берліне па класе скрыпкі; скончыў Вышэйшую музычную школу ў Берліне (1929). У той час захапіўся джазам, засвоіў ігру на трубе, браў удзел у разнастайных берлінскіх джазавых і салонна-танцавальных бэндах (сярод іх знакаміты аркестр Марак Вэбера). З 1933 г. – кіраўнік створанага ім джазавага аркестра ў Берліне.

Калі да ўлады прыйшоў А. Гітлер – пакінуў Германію. Спачатку жыў і выступаў у Польшчы: у аркестры Ю. Бяльзацкага, узначальваў аркестры ў Варшаве, Кракаве, Лодзі. Тады ж, каб не быць цэзкам лідара нацыянал-сацыялістаў, пачаў скарыстоўваць як сцэнічны псеўданім скарачаную форму свайго імя Адзі, што чытаецца ў англійскай транскрыпцыі як Эдзі. У 1939 г., уцякаючы ад нямецкіх войскаў, патрапіў у Беласток, які на той час уваходзіў у склад Беларускай ССР. Адтуль, дзякуючы выпадковаму знаёмству з Панцеляімонам Панамарэнкам, аматарам джазу, пераехаў у Мінск. У 1940 г. кіраўнік Дзяржаўнага джаз-аркестра БССР. Улетку 1940-га браў удзел у дэкадзе беларускага мастацтва ў Маскве, а ў верасні быў нечакана з аркестрам запрошаны ў Сочы. Там на загад кіраўніцтва граў у абсалютна пустой залі. Адзіным глядачом быў Іосіф Сталін, які сядзеў у зафіраненай ложы. Яму канцэрт спадабаўся.

У гады Вялікай Айчыннай вайны аркестр даў шмат канцэртаў як у тыле, гэтак і на фронце.

У 1946 г. рэпрэсаваны, вызвалены і рэабілітаваны ў 1954-м. Кіраваў эстрадным аркестрам Масквы. На той час набіраюць папулярнасць вакальна-інструментальныя ансамблі (ВІА), і паўстала пытанне пра рэнтабельнасць вялікіх аркестраў, адбывалася далейшае размежаванне джазавай і эстраднай музыкі. Пачаўся новы віток барацьбы з заходнімі ўплывамі і негалосныя абмежаванні для яўрэяў. Аркестр працягваў заставацца невыязным. Дарэмнымі заставаліся і надзеі, што Э. Рознер будзе прадстаўлены да звання заслужанага артыста РСФСР. У 1971 г. кіраўніцтва «Росконцерта» змусіла творцу пайсці на пенсію. І ў 1969 г. пры Гомельскай абласной філармоніі ён збірае свой апошні біг-бэнд. Тут гралі некаторыя будучыя стваральнікі ВІА «Синяя птуца».

У студзені 1973 г. выехаў у Заходні Берлін, дзе пасля працяглай хваробы 8 жніўня 1976 г. памёр. Пахаваны на Яўрэйскіх могілках берлінскага раёна Шарлотэнбург-Вільмерсдорф (раён вядомы з 1920-х гг. як цэнтр рускай эміграцыі).

Такім чынам, сённяшняя нашая згадка творцы, народжанага не на тэрыторыі нашай краіны, да месца. Дзякуючы яму ў 1940-я гг. Мінск быў джазавым цэнтрам Саветаў Саюза. Тут працаваў адзін з самых знакамітых джазавых трубочнікаў свету, які спаборнічаў з самім Луі Армстрэнгам. Рознер быў сенсацыяй паўсюль, куды б ні паехаў са сваім аркестрам. Хадзілі нават гарадскія легенды, што яго труба зроблена з чыстага золата.

Цікава, што прадаўжальнікамі справы Э. Рознера ў Беларусі сталі такія вядомыя асобы, як Авенір Ванштэйн (ён стварыў групу «Авенір-бэнд», дзе выступалі музыкі з «беларускіх аркестраў» Рознера) і Міхаіл Фінберг, стваральнік Нацыянальнага канцэртнага аркестра Рэспублікі Беларусь. Апошні ў 1970-х быў асабіста знаёмы з вядомым джазменам, а свой біг-бэнд лічыць пераемнікам славутага Дзяржаўнага джаз-аркестра.

Падрыхтаваў Уладзімір ПУЧЫНСКІ

Фотафакт

7 мая, напярэдадні свята Перамогі, супрацоўнікі Бярэзінскай раённай бібліятэкі і мясцовая моладзь зладзілі аўтапрабег «Вайна. Бярэзіншчына. Памяць» па месцах ваеннай славы.

У нашым раёне 98 помнікаў ваеннага часу, для аўтапрабегу былі выбраныя 4 з іх.

Першым наведалі помнік, пастаўлены воінам, партызанам і мірным жыхарам, дзе сярод 24-х прозвішчаў значыцца імя грамадзяніна Францыі Рамана Дзюбаста, партызана атрада імя Шчорса. Каля мемарыяльнага памятнага знака, усталяванага на месцы пакарання смерцю пяці змагароў у красавіку 1942 г., моладзь пазнаёмілася з гісторыяй тутэйшага падполля. Слухачоў уразіў трагічны лёс адной з падпольшчыцаў – карэннай жыхаркі Беразіно, маці траіх малых дзяцей Лізаветы Гансоўскай.

Каб ушанаваць памяць ахвяраў Бярэзінскага гета, удзельнікі аўтапрабегу наведалі помнік па вуліцы Інтэрнацыянальнай, а таксама пабывалі ў спаленай вёсцы Баравіно, дзе загінула 250 чалавек.

Бібліятэкар-экскурсавод распавяла слухачам пра Яфіма Рубінчыка, дырэктара Горкаўскага завода па вытворчасці танкаў у 1940-я гг., партызана Максіма Жукоўскага, які першы з удзельні-

каў партызанскага руху быў узнагароджаны ордэнам Леніна, пра герояў Савецкага Саюза Сцяпана Аляшкевіча і Іосіфа Свідзінскага.

З цікавасцю слухалі гісторыю пасланьня з 1941 г. – запіскі, знойдзенай следцамі ў 1979 г. у гільзе ад супрацьтанкавай вінтоўкі на месцы баёў каля ракі Бярэзіны, дзе загінуў цэлы батальён.

*Тамара КРУТАЛЕВІЧ,
загадчыца аддзела маркетынгу
Бярэзінскай ЦБ*

«Глядзіць з парыжэлай паштоўкі душа...»

Вось ужо чвэрць стагоддзя я працягваю ў раённым краязнаўчым музеі, і амаль кожны дзень прыносіць новыя ўражанні і знаходкі. Часам ўдаецца знайсці каштоўныя матэрыялы, якія прыадкрываюць завесу часу і распавядаюць пра цікавыя эпізоды з гісторыі Карэлічаў і раёна. Шмат дакументаў было адшукана ў Нацыянальным архіве Беларусі, а ўсямейных альбомаў нашых землякоў захаваліся рэдкія здымкі.

Два фотаздымкі – два жыцці

Адзін з такіх здымкаў пераносіць нас у пачатак мінулага стагоддзя. Знаёмцеся: перад вамі Павел Антонавіч Богуш. Аднавіць яго біяграфію сёння даволі складана, але што-нішто ўсё ж такі вядома.

Нарадзіўся П. Богуш у мястэчку Карэлічы ў 1860 г. На пачатку мінулага стагоддзя служыў там начальнікам паштова-тэлеграфнага аддзялення. З тых часоў захаваліся цікавы дакумент – спецыяльны страхавы поліс Таварыства страхавання жыцця, аформлены праз

адпаведныя службы ў Санкт-Пецярбургу, з якога вынікае, што Павел Антонавіч у 1901 г. застрахаваў сваё жыццё на 1000 рублёў (на пачатку мінулага стагоддзя конь каштаваў 100 – 200 рублёў, пуд жыта – 80 капеек, дзесяціна зямлі – 100 – 120 рублёў). Яшчэ адзін унікальны дакумент – чарцёж ходу пошты па Мінскай паштова-тэлеграфнай акрузе, якім наш зямляк неаднаразова карыстаўся на службе.

Праз рукі П. Богуша праходзіла ўся карэспандэнцыя, што атрымлівалі жыхары мястэчка, у тым ліку і лісты Якуба Коласа, якія паэт слаў настаўніцы карэліцкага гарадскога вучылішча Аляксандра Рамановіча (Зотавай).

Была ў жыцці Паўла Антонавіча таемная гісторыя кахання да прыгажуні Фацініі Мачульскай, якую ён лічыў сваёй нявестай. Аднайчы дзяўчына падарыла яму свой фотаздымак з надпісам: «На добрую памяць многуважаемому Павлу Антоновичу от Фотинии Мочульской». 1906 года, 20 октября, м. Кореличи». На фотаздымку – дзяўчына з мілавідным тварам, які прыгожа абрамляюць пышныя валасы. Затоеная ўсмешка надае дзяўчыне загадкаваасці. Доўгая модная сукенка падкрэслівае

зграбнасць і вытанчанасць фігуры, тонкая трасцінка ў руках дапамагае адчуць рухавасць і жвавасць маладой асобы.

Павел і Фацінія сябравалі, аднак бацькі дзяўчыны аддалі перавагу не карэліцкаму мешчаніну, а мінскаму пракурору, які належаў да дваранскага са слоўя, за яго і выдалі замуж дачку. П. Богуш так і не змог забыць сваёй каханай, відаць, таму і не ажаніўся. Але можна сказаць, што яго жаданне мець сям'ю і дзяцей здзейснілася: Павел Антонавіч выхоўваў сваіх пляменнікаў.

Аднайчы П. Богуш наведаў фотатэлье Я. Калмановіча і праз пэўны час атрымаў на памяць свой фотартрэт. Нагадаю, што першыя фотамайстэрні пачалі адкрывацца ў Беларусі ў 1860-я гг., і паступова майстры-фатографы сталі працаваць і ў невялікіх гарадах і мястэчках. Дарэчы, вядомы майстар мастацкага фотаздымка Ян Булгак, які захапіўся гэтай справай у пачатку мінулага стагоддзя і адкрыў ў Вільні ўласную фотамайстэрню, паходзіў з вёскі Асташын Карэліцкага раёна.

Майстар Калмановіч рабіў здымкі не горш за сталічных фатографіў. Пра гэта сведчыць фотартрэт П. Богуша, які цудоўна захаваліся, хаця мінула ўжо больш за стагоддзе. Мы бачым умудронныя жыццёвым вопытам вочы карэліцкага паштмайстра, адчуваем сур'ёзнасць і адказнасць гэтага чалавека – умелі тагачасныя майстры рабіць сваю справу якасна, таму не саромеліся ставіць на сваіх працах кляймо з уласным прозвішчам.

Абавязковым элементам было кардоннае паспарту, на якім мацаваўся здымак. Па краях паспарту было ўпрыгожанае цісненнем у выглядзе кветак. Пад фотаздымкам – прозвішча майстра і месца, дзе быў зроблены фотартрэт. На адваротным баку надрукаваны наступны тэкст: «Фотография Я.Л. Калмановича, м. Кореличи, Минской губ.». Прыемна даведацца, што такая майстэрня і такі адмысловец некалі жылі ў Карэлічах, аб чым раскажаў фотаздымак, што захаваліся ў сям'і Ірыны Дзмітрыеўны Адамік.

У невялікім мястэчку людзі добра ведалі адно аднаго, і Павел Антонавіч, безумоўна, быў добра знаёмы з іншымі прадстаўнікамі мясцовай інтэлігенцыі – настаўнікамі Аляксандрам Дзянькевічам, Сцяпанам і Аляксандрай Рамановічамі. Сябраваў ён і з доктарам Лявіцкім, звесткі пра якога давялося збіраць літаральна па крупінках.

Лёс сям'і доктара Лявіцкага

Мая цікавасць да гэтай асобы невыпадковая: у былым доме Лявіцкіх цяпер месціцца раённы музей. Нарэшце ўдалося знайсці аматарскія фотаздымкі, аўтар якіх невядомы. Затое вядома, што на іх адлюстраваны той шчаслівы для сям'і Лявіцкіх час, калі ўсе яны яшчэ былі разам. Відавочна, што здымак быў зроблены ў доме, дзе жыла сям'я. Доктар Лявіцкі меў прыватную практыку і лячыў людзей перад вайной і ў час яе. Яго жонка была зубным ура-

Сям'я доктара Лявіцкага

чом. Урачэбныя кабінеты размяшчаліся на першым паверсе дома, на другім жыла сям'я: бацькі і двое дзяцей, Янэк і Ганка.

Лёс доктара Лявіцкага склаўся трагічна. З успамінаў старажылаў вядома, што калі ў 1942 г. яўрэйскае гета ў Карэлічах было ліквідаванае, у пустых будынках пасялілі бежанцаў, сярод якіх пачалася эпідэмія тыфу. Дапамагчы хворым пагадзіўся толькі Лявіцкі, які лячыў іх бясплатна. Для доктара гэтая высакародная справа закончылася трагічна: ён захварэў на тыф і памёр. Пахавалі яго ў Навагрудку, адкуль ён быў родам. Незадоўга да гэтага сям'ю напаткала яшчэ адно гора – падарваўся на міне сын Янэк. Пахавалі яго таксама на новагрудскіх могілках. Пасля жонка доктара Лявіцкага разам з дачкой выехала ў Варшаву да сваёй маці. Пра гэтых людзей сёння нагадвае, акрамя фотаздымкаў, толькі іх былы дом, дзе я пішу гэтыя радкі.

Вось так фотаздымкі дапамагаюць убачыць вобразы мінулых часоў.

Святлана КОШУР, старшы навуковы супрацоўнік Карэліцкага раённага краязнаўчага музея

П. Богуш (пач. ХХ ст.)

Я. Д. Калмановіч Корэлічы

Ф. Мачульская (1906 г.)

(Заканчэнне. Пачатак у № 19)

Вайна з Бурундаем і Раманавічамі

У 1258 г. у справы Галіцка-Валынскага княства ўмешваюцца мангола-татары. Каб прадухіліць аднаўленне яго магутнасці, мангольскі военачальнік Бурундай вырашыў ліквідаваць саюз з ВКЛ і таму ініцыяваў ваенны паход на Панёманне. У гэты час Войшалк узначаліў абарону ад татараў і войскаў Раманавічаў, якія прайшлі праз рэгіён і пачалі рабаваць Літоўскую і Нальшанскую землі. Даніла разумеў: каб замацаваць поспех, неабходна захапіць Войшалка і яго саюзніка Таўцівіла. Для гэтага ён авалодаў Ваўкавыскам і паланіў князя Глеба. Войшалка ў горадзе не было, таму на яго пошукі адпраўляюцца ў розныя накірункі атрады. Аднак у выніку «вялікага зману», як адзначае Іпацьеўскі летапіс, у палон да Войшалка патрапіў сын Данілы Раман.

Што ж у гэты перыяд адбывалася ў Слоніме? Ці пацярпеў горад ад татараў і войскаў Раманавічаў? Летапіс аб гэтым напрумаю нічога не гаворыць. Аднак гэта таксама інфармацыя! Пасля таго, як Даніла згадзіўся на ўдзел у паходзе разам з мангола-татарамі, яго сын Раман страціў права на кіраванне гарадамі-дзяржавамі Панёмання. Войшалк здымае манаскі строй і становіцца на чале Чорнай Русі. Раман патрапіў у палон, і яго імя болей не згадваецца

на старонках летапісу. Даніла вырашыў вярнуць сына, але не ведаў, у якім накірунку яго і Войшалка шукаць. Таму, што асабліва для нас важна, накіроўвае частку войска ваяваць па Зэльве (хутчэй за ўсё ў летапісе так называецца рака Зэльвянка), а сам збіраецца ў паход на Гародню. Які сэнс у гэтых дзеяннях з улікам таго, што захоплены Ваўкавыск? Рэч у тым, што мангола-татары разам з Раманавічамі здзейснілі своеасаблівы «бліцкрыг» – прайшлі праз Ваўкавыскае княства ў Літоўскую зямлю. Але па абодва бакі знаходзіліся непадкантрольныя гарады – Гародня і Слонім. Данілу так і не ўдалося іх падпарадкаваць, а мангола-татары накіраваліся ў Ятвяжскую землю, затым у Польшчу. Пасля гэтага працягваць ваенныя дзеянні ў рэгіёне не мела сэнсу. Да таго ж, Раманавічам давялося дорага заплаціць за выкананне волі Бурундая, які спыненнем саюза Галіцка-Валынскага княства з ВКЛ не абмежаваўся. Праз год па яго загадзе Раманавічы былі змушаныя разбурыць умацаваны гарадоў сваёй дзяржавы і змірыцца са стратаю тэрыторыяў на поўначы.

Ядро новай дзяржавы

Да самай смерці Міндоўга восенню 1263 г. Панёманне заставалася ў адносным спакоі, у той жа час дружыны маладой дзяржавы адстойвалі свае інта-

рэсы ў змаганні з крыжакі, польскімі князямі і Галіцка-Валынскім княствам. Бралі ўдзел у гэтай барацьбе і воіны са Слонімскага княства.

Забойства Міндоўга вымусіла Войшалка, які пасля падзеяў 1258 г. вярнуўся ў манастыр, чарговы раз зняць манаскі строй і адпомсціць за смерць бацькі. Яго падтрымалі гарады-дзяржавы Чорнай Русі і Пінск, войскі якіх неўзабаве вярнулі кантроль над Літоўскай зямлёй. Войшалк разумеў, што магутнасць новай дзяржавы залежыць не толькі ад багацця і моцы яе вояў,

але важкім элементам павінны быць добрыя стасункі з суседзямі. Таму ён аднаўляе саюз з Галіцка-Валынскім княствам – заключае дамову з Васількам і нават прымае на княжанне ў Літву сына памерлага Данілы – Шварна, які быў жанаты з яго сястрой. Да 1267 г. Войшалк разам са Шварнам амаль няспынна вядзе барацьбу за аднаўленне ВКЛ, а пасля надыходу спакою ў дзяржаве зноў адпраўляецца ў манастыр, адказаўшы на ўгаворы Шварна застацца: «Согрбшиль есмь много перед Богомъ и человекы. Ты княжи, а земля ть опасена». Аднак знайсці зямны спакой князю-манаху не было наканавана – Войшалка з зайздрасці ўласнаручна забіў Леў Данілавіч (пр. 1228 – пр. 1301), які на некаторы час авалодаў Панёманнем пасля смерці свайго брата Шварна і дзядзькі Васількі ў 1269 г.

Слонімскае княства зноў патрапіла ў сферу ўплыву галічанаў. Здавалася, ВКЛ як палітычнае ўтварэнне на гэты раз адышло ў нябыт, рассыпаўшыся на тэрытарыяльныя шматкі пад уладаю гарадоў-дзяржаваў. Але Княства ўжо стала вобразам адзінства славянаў і балтаў, хрысціянства і язычнікаў, сімвалам адстойвання сваіх інтарэсаў для жыхароў Панёмання, было ўжо выхаванае пакаленне, якое ўспрымала яго як родную дзяржаву, гатовае змагацца за яго са зброяй у руках. Чорная Русь чарговы раз аб'ядноўваецца, на гэты раз вакол князя Трайдзеня, нялітасцівага да сваіх ворагаў, ад якіх ён атрымаў мянушку Драпезны. Трайдзень адыходзіць ад саюза з Галіцка-Валынскім княствам, якое ўжо не магло пазбавіцца залежнасці ад мангола-татараў.

Прусы на Слонімсчыне

Татарская конніца неаднаразова цягам наступных дзесяцігоддзяў пустошыла Панёманне, у тым ліку і тэрыторыю Слонімскага княства, у абароне якога ўдзельнічалі і прусы. Лічыцца, што гэты балцкі саюз плямёнаў амаль цалкам быў вынішчаны рыцарамі-крыжаносцамі. Насамрэч вялікую колькасць прусаў, вымушаных пакінуць свае землі, прыняў Трайдзень у 1276 г. і «посади часть и в Гроднѣ, а часть ихь посади во Вьслонимѣ». У ваколіцах Гародні і Слоніма яны знайшлі другую Радзіму. Але нават за кошт гэтых падмацаванняў Трайдзеню не ўдалося спыніць наступ галіцка-валынскага князя Уладзіміра (пр. 1249 – 1288), яго стрыечнага брата Льва Данілавіча і мангола-татараў на Слонім.

Васілька Васлоніскі

Аслабленае барацьбою з крыжакі, якія пасля захопу тэрыторыі прусаў пачынаюць актыўна ўмешвацца ў справы маладой дзяржавы, Княства не здолела абараніць Слонім. Горад быў захоплены, а на чале яго стаў Васілька, названы ў Іпацьеўскім летапісе «князем Вослонимским». Магчыма, ён паходзіў з мясцовай княскай дынастыі,

якая мела даўнія сувязі з Галіцка-Валынскім княствам.

Васілька ўпамінаецца ў Іпацьеўскім летапісе пад 1281 г. як адзін з кіраўнікоў пахода на Мазовію, згаданым у хроніцы Длугаша пад 1286 г., што праўдападобней адбыўся ў 1287 г. Галіцка-Валынскі князь Уладзімір вырашыў падтрымаць свайго саюзніка мазавецкага князя Конрада ў барацьбе з яго братам Баляславам і накіраваў за Віслу войска на чале чатырох ваяводаў, галоўным сярод якіх быў Васілька. Гэтыя войскі захапілі горад Гасціны (сённяшні Гастынін), што за 110 км на захад ад Варшавы. Затым «Василько князь поиде к Берестью со множеством полона, и посла предъ собою вьсть к осподину своему князю Володимирови». У наступным годзе адбыўся яшчэ адзін паход на валоданні польскага князя Баляслава, у кіраванні якога браў удзел Васілька. «И тако поидоша на Болеслава, и начаша воевати около Вышегорода, и поймаша чбляди бецисленное множество, и скота и коний».

Становішча Васількі ў агульнай іерархіі Галіцка-Валынскага княства падкрэслівае і значнасць узначаленага ім Слонімскага княства. З часу ўзнікнення Слоніма тут выходзілі воіны, якія праславілі сябе і сваю Бацькаўшчыну ў вялікай колькасці паходаў супраць ворагаў і ў падтрымку сваіх саюзнікаў.

Аб далейшым лёсе слонімскага князя Васількі мы нічога не ведаем. Яго імя не сустракаецца сярод удзельнікаў паходу на Польшчу, арганізаванага кіраўніком Залатоў Арды напрыканцы 1280-х гг. Па меры ж таго, яго расла залежнасць Галіцка-Валынскага княства ад мангола-татараў, павялічвалася незадаволенасць сярод яго жыхароў на перыферыі. Магчыма, яшчэ пры жыцці Васількі Слонімскае княства вярнулася ў склад ВКЛ.

Манвід — сын Гедзіміна

У часы Віценя (вялікі князь у 1295 – 1316) Слонімсчына чарговы раз становіцца адным з апорных цэнтраў Княства. Пра тыя часы мы мала што ведаем. Але гэта былі гады канчатковага аслаблення Галіцка-Валынскага княства і барацьбы з крыжакі, якія здзяйсняюць напады на Гародню, Наваградка, і, магчыма, Слонім. Княства ўсё больш і больш мацнее. На змену Віценю прыходзіць Гедзімін, пасля смерці якога ў 1342 г. Слонімскае княства як удзел дастаецца яго сыну Манвіду.

У беларуска-літоўскіх летапісах Манвід (каля 1300 – 1348) называецца старэйшым сынам Гедзіміна, ад якога ён атрымаў Слонім і Кернаў. Бацька не выбраў яго сваім нашчадкам у якасці гаспадара ВКЛ. Вялікім князем стаў малодшы брат – Яўнут, уладу ў якога адабралі два іншыя браты – Альгерд і Кейстут. Верагодна, Манвід не ўдзельнічаў у братавых сварках, стаяў асабліва ад вялікай палітыкі, аддаючы перавагу рыцарскай годнасці, кіраванню сваімі ўладаннямі і змаганню супраць ворагаў ВКЛ. Браў ён удзел у барацьбе з крыжакі і загінуў 2 лютага 1348 г. у бітве на рацэ Стрэве, непадалёк Коўна (сённяшні Каўнас).

Што далей стала са Слоніскім княствам? Па меры цэнтралізацыі ВКЛ неабходнасць у рэгіянальных адзінках у форме княстваў адпадала. І найперш гэты лёс напачатку тэрытарыяльнае ядро маладой дзяржавы – Гарадзенскае, Ваўкавыскае, Наваградскае і Слонімскае княствы. Князі замяняліся намеснікамі, а княствы становіліся часткамі ваяводстваў – Слонімскае намесніцтва ў часы Вітаўта ўвайшло ў склад Трокскага ваяводства.

Так у агульных рысах развіцця Слонімскае княства, што стаяла каля вытокаў Вялікага Княства Літоўскага, а яго князі праславіліся сваёй мужнасцю ў змаганні за Радзіму.

Васіль ГЕРАСИМЧЫК

Землякі памятаюць

12 мая споўнілася 215 гадоў з дня нараджэння таленавітага жывапісца XIX ст. **Валенція Вільгельма Ваньковіча**. Ён нарадзіўся ў 1800 г. у маёнтку **Новая Калюжыца** былога **Ігуменскага павята Мінскай губерні (цяпер Бярэзінскі раён) у сям'і павятовага суддзі Мельхіёра Ваньковіча і Схаластыкі з роду Гарэцкіх**. Яшчэ ў маленстве ў хлопчыка праявіліся схільнасці да малявання. Пасля хатняй падрыхтоўкі юнака адправілі ў гімназію пры **Полацкім езуіцкім калегіюме**, потым ён паступіў у **Віленскі ўніверсітэт на факультэт жывапісу, скульптуры і графікі**. У 1824 г. па рашэнні вучонай рады ўніверсітэта **Ваньковіча накіравалі ў Пецябургскую акадэмію мастацтваў**. З 1829 г. ён жыў у **Мінску і меў майстэрню ў Сляпянцы, пісаў карціны сам і даваў ўрокі мастакам-пачаткоўцам Б. Клямбоўскаму і Т. Гарэцкаму**.

За сваё нядоўгае жыццё Ваньковіч здолеў стварыць галерэю партрэтаў сучаснікаў і ўзбагаціць сваімі творамі не толькі родную краіну, але і еўрапейскае мастацтва. У Беларусі, на жаль, няма ніводнай арыгінальнай карціны мастака, а памятны знак у Старой Калюжыцы, колішнім маёнтку Ваньковічаў, быў адкрыты толькі ў 2000 г.

Папулярызаванай творчасці В. Ваньковіча займаецца філіял Нацыянальнага мастацкага музея «Дом Ваньковічаў. Культура і мастацтва першай паловы XIX ст.», ён месціцца ў сядзібе ў Мінску, што належала стрыечнаму брату мастака. Ваньковіч пакінуў значны след у культуры сваёй Бацькаўшчыны і атрымаў вядомасць далёка за яе межамі. А бярэзінцы памятаюць, што Валенціі Ваньковіч – наш зямляк, і ганарацца гэтым. Бярэзінская бібліятэка выдала навукова-мастацкі зборнік «Заснавальнік беларускага жывапісу» (серыя «Славутыя людзі Бярэзіншчыны»), быў аформлены альбом і міні-вернісаж «Валенціі Ваньковіч. Запаветнае».

У 2010 г. у Мінску з'явілася скульптурная кампазіцыя «Раніца мастака» (скульптар У. Слабодчыкаў, архітэктар Ю. Казакоў), якая паказвае маладога Валенція ў час яго творчага ўзлёту.

Кацярына ЛЯСУН,
бібліятэкар Бярэзінскай ЦБС

Кветкі ад пані Элізы

«Не было нас – быў ляс, не будзе нас – будзе ляс»

(народнае, з запісаў Элізы Ажэшка)

Ад самага нараджэння пачынаецца ўзаемадзеянне чалавека з навакольным светам. Тысячы нітаў, што звязваюць чалавека з яго роднымі мясцінамі, – глебай, паветрам, вадой, захадам і ўсходам сонца, зменамі пораў года, птушкамі, жывёламі, раслінамі, – ствараюць асаблівасці яго ментальнасці і накладваюць адбітак на падзеі жыцця. Даследаванне чалавечых лёсаў у літаратурных творах часта патрабуе ад пісьменніка такога паглыблення ў самыя розныя сферы чалавечага існавання, што з часам можа стаць і сур'ёзнай навуковай працай.

Такую дзейнасць некалі распачала і вядомая нашая зямлячка, пісьменніца Эліза Ажэшка (1841 – 1910). Першае апавяданне маладой літаратаркі, «Малюнак з галодных гадоў», было напісанае ў 1866 г. і дае зразумець накірунак яе творчасці. Узяўшы пад асаблівую ўвагу жыццё простых людзей, пісьменніца пачынае паслядоўна займацца фальклорна-этнаграфічнымі пошукамі і ўсё больш засяроджваецца на стасунках чалавека з навакольным раслінным светам. Паступова зёлкі і кветкі стануць яе захапленнем, часткай яе жыцця і лекамі для душы.

«...Пішучы аповесці на аснове жыцця тутэйшага людю, была па-просту вымушана выконваць разнастайныя над ім назіранні, стараючыся зразумець ўсе асаблівасці яго фізічнага жыцця, таксама спосабу мыслення і адчування» (ліст да Ежы Александровіча, прафесара, даследчыка еўрапейскай флоры, ад 04.06.1891 г.).

Літаратурным вынікам дзейнасці Э. Ажэшка сталі нарысы «Людзі і кветкі над Нёманам», якія друкаваліся часткамі ў польскім часопісе «Wista» на працягу 1888 – 1891 гг. Маляўніча аформленае выданне нарысаў на польскай і беларускай мовах «Людзі і кветкі над Нёманам», выкананае ў 2012 г. выдавецтвам «Кнігазбор», дазваляе нам адкрыць адну з цікавейшых старонак мікракосмасу жыхароў Панямоння. Сапраўдным навуковым дасягненнем этнабатанічных вышукі пісьменніцы можна лічыць сістэматызаваны гербарый, створаны ёю пад кіраўніцтвам вядомых польскіх батанікаў, у якім побач з польскімі і лацінскімі прыведзены адпаведныя народныя назвы раслінаў.

Мастацкія творы пісьменніцы нападуюць малюнкамі прыроды. У рамане «Над Нёманам», што лічыцца вяршыняй творчасці пані Элізы, гэта гучыць так: «Раўніну пераціналі белыя дарогі, трохі падзяленыя рэдкай травой; да іх, як ручаі да рэк, сцякаліся палявыя межы – дзе блакітныя ад валашак, дзе жоўтыя ад баркуну, дзе ружовыя ад дзяцеліны і смолак. Абапал кожнай дарогі шырокай белай стужкай рос буйны рамонак, над ім вытыраліся кветкі дзікага маркоўніку, з травы пазіралі фіялетавыя рагулькі, жоўтымі зорчакмі свяціліся бародаўнік і курыная слепата, ліловыя палявыя скабіёзы выпраменьвалі са сваіх стопялёсткавых венчыкаў мядовы пах, пакалыхваўся цэлы лес далікатнай мятліцы, калматыя кветкі бабкі на высокіх

ножках сваёй румянасцю і маладзецкім выглядам апраўдвалі прысвоеную ім назву казакі. За гэтымі зараснікамі дзікай травы пад лагоднай цішынёй бязмежным морам расцілалася збжына. Зялёныя яшчэ каласы жыта і пшаніцы ўжо красавалі і былі густа абсыпаны трапяткімі рожкамі красы, што абяцала добры ўраджай; пад імі мяккай пацеллю слалася па зямлі лапушыстая канюшына з мноствам ружовых кветак; малады лён на загонах песціў вока сваім дробным і далікатным зялёным пухам, а ярка-жоўтыя рэкі свірэпы сплывалі па палатках нізкага яшчэ аўса і ячменю. У суладдзі з вясёлай прыродай былі сёння і людзі».

Захавалася вялікая спадчына фларыстычных кампазіцыяў пісьменніцы ў выглядзе батанічных альбомаў, выяваў, калажаў. Засушаныя кветкі і лісце ў выглядзе альбомаў альбо ўзятыя ў рамку яна часта дасылала сваім сябрам і добрым знаёмым.

«...Прашу найсардэчней Шаноўнага Панства, каб не палічылі фамільярнасцю, што адначасова з гэтым лістом пасылаю Вам жменьку лісця з майго ўкаханага наднёманскага закутка паходжаных, рукою маёй зарваных і на паперу на прыклад застаўкі да лямпі складзены. Ніколі не адважылася б гэта учыніць, калі б найперш не паходзілі яны з-над Нёмана і калі б па-за тым у дабрню і дабразычлівасць Вашу неабмежаваную да мяне не мела надзеі. А з такою вялікай прыемнасцю думала б аб тым, што вочы Панства на маёй рабоце часам адпачываць будуць! Працы гэтай многа часу прысвячаць не магу, бо да кнігі і пяра пастаяннае замілаванне, неабходнасць і ў пэўнай ступені абавязак мяне змушаюць. Але ўдні болю галавы, у якія не магу пісаць, часам пры супольным чытанні вечарамі з'яўляюцца яны мне мілай забавай» (з ліста да Яна Карловіча, рэдактара часопіса «Wista», ад 06.12.1887 г.).

Гербарый, складзены пісьменніцай, некаторы час лічыўся страчаным, але ў 1966 г. быў аднойдзены ў прыватнай асобе і перададзены ў дар Познаньскаму Таварыству Сяброў Навукі (RTPN) дзе захоўваецца па сёняшні дзень.

Грунтоўная праца па даследаванні лёсу гербарыя Э. Ажэшка праведзеная польскім батанікам, магістрам фармацэўтыкі пані Ганнай Мар'яй Келяк (Anna Maria Kielak, Zielnik Elizy Orzeszkowej. Nieznany zabytek botaniczny przecho-

wuwany w zbiorach RTPN. Poznan, 2004). Так, мастацкі альбом з зёлкаў і кветак захоўваецца ў музеі кляштара айцоў марыянаў пад Лонданам; два тамы кампазіцыяў з раслінаў у выглядзе карцінаў належаць Музею літаратуры імя А. Міцкевіча ў Варшаве; частка гербарыя знаходзіцца ў Гродзенскім краязнаўчым музеі, а частка мастацкіх кампазіцыяў, створаных пані Элісай, аздабляе мемарыяльны пакой пісьменніцы і знакаміты музей-аптэку ў Гродне.

Даследчыца паведамляе цікавую гісторыю альбома пісьменніцы, якім валодае Вроцлаўскі Ossolineum (старэйшая нацыянальная бібліятэка Польшчы). У 1890 г. альбом быў ахвяраваны пісьменніцай на аўкцыён па зборы сродкаў пацярпелым ад паводкі ў Галіцыі. На альбоме ёсць надпіс: «Ідзіце, каханыя наднёманскія кветкі, на Пелтву і прасіце там людзей уплывовых аб кавалачку хлеба для бедных і галодных». Далей на першай старонцы: «Для сябе гэта рабіла; удзячна тым, праз каго гэтую маю працу магу павяшчыць маім пакутуючым землякам».

Гэтая ўнікальная спадчына заслугоўвае пільнай увагі даследчыкаў. Было б надзвычай цікава сабраць і выдаць поўны гербарый пісьменніцы асобным мастацкім альбомам, тым больш, што захаваныя працы маюць каштоўнасць і як творы фларыстыкі, выкананыя з высокім густам і майстэрствам, і як краязнаўчы помнік прыроды наднёманскай зямлі.

Пані Келяк прыводзіць і наступныя цікавыя факты. З улікам захавання пані Элізы родным краем і ведання ёю раслінаў сучаснікі звярнуліся да пісьменніцы з просьбай скласці альбом кветак ад літоўскай зямлі на цырымонію перанясення астанкаў паэта А. Міцкевіча з могілак Манмарансі пад Парыжам у Кракаў, якое адбылося 4 ліпеня 1890 г. Адказваючы на просьбу, пісьменніца піша наступнае:

«...На маю думку, прыгожа і, хто ведае, ці не больш прадстаўніча замест альбома было бы зрабіць вялізны вянок з каласоў і красак "наваградзкай зямлі" з наступных раслінаў і наступным чынам:

Каласы жыта, пшаніцы і аўса, зразумела, ужо пажаўцелыя, што якраз неўзабаве адбудзецца, звіць проста па сялянску, так як зываюць дажынкавыя вянкi. За пару тыдняў перад збіранем і звіванем каласоў сабраць і засушыць наступныя кветкі:

Фіялетавыя рагулі (жывакост палявы).

Каліну (кветкі). Жоўтыя бяссмяротнікі. Васількі.

Ружовыя бяссмяротнікі. Кветкі шчаю простага і конскага, выбіраючы найчарванейшыя яго гронкі....

Па засушванні.... атрымае Пані колеры: фіялетавы, белы, жоўты, сіні, пунцовы і ружовы. Расліны тыя, кожную асобна,

Музей-аптэка ў Гродне. На сцяне працы Э. Ажэшка

трэба складаць у пукі, вяжучы дроцікам і з дапамогай дроціка прыстасоваць да вянка звітага з каласоў такім чынам, каб абвіталі вянок, як лентай, ускосна навітай і па некалькі разоў шэрагаванне колераў паўтараючай. Замест звычайных лент з доўгімі канцамі завяршыла бы вянок замком з двух скрыжаваных сярпоў, на якіх былі бы выціснены надпісы і даты. Такі вянок быў бы сярод многіх іншых несены за прахам....» (з ліста да Зоф'і Макжэцкай ад 08.05.1890 г.). Вось такі вянок звiла ў думках Э. Ажэшка сваёму вялікаму земляку, аднак невядома, ці быў гэты праект здзейснены.

Пісьменніца запрашала «вясковых пань на Літве» прыняць удзел у даследаваннях мясцовай флоры, мела намер стварыць у Гродне ўзорны гародчык.

Творчасць пісьменніцы ўтрымлівае ўнікальны этнаграфічны і гістарычны матэрыял. Літаратурная спадчына з твораў і публіцыстыкі Э. Ажэшкавай (Нагорскай), выдадзеная ў

Польшы, складае 50 тамоў і дадаткова 10 тамоў эпiстальярый. Таксама аўтарка двойчы, у 1904 і 1909 гг., намінавалася на Нобелеўскую прэмію. Першы раз перамог яе слынны суайчыннік Генрык Сянкевіч, другі раз – шведская пісьменніца Сельма Лагерлёф.

Кожны раз, бываючы ў Гродне, я наведваю музей знакамітай зямлячкі. Думаю, яна была б задаволеная тым, што ў яе доме цяпер бібліятэка, магчыма, гэта лепшае ўшанаванне яе памяці. Аднак прысвечаны ёй мемарыяльны музей выглядае занадта сціпла і не адпавядае вялікай ролі і насьцяганым падзеям жыцця пані Элізы. Экспазіцыя складаецца з шафы для кніг, некалькіх здымкаў, карцінаў і фларыстычных кампазіцыяў з кветак і лісця, выкананых яе рукамі. Гэтыя кветкі і зёлкі з-над Нёмана перажылі ўсе знішчальныя катаклізмы мінулага стагоддзя і сёння, больш чым праз сто гадоў, упрыгожваюць яе пакой, як некалі даўно – яе жыццё.

Алена АСМАКОЎСКАЯ, г. Магілёў

«Шчасце (Erigeron aser L. – Мелколепестник едкий). Дзяўчаты пад час жніва затыкаюць яго за пояс, каб прыносіла ім спор і хуткасць у працы. У засцянкавай шляхты таксама называецца «шчасце», але ўжываецца інакш. Калі расцвіце ўплецеце ў дзявочыя валасы, то каханне будзе ўзаемнае» (з нарысаў «Людзі і кветкі над Нёманам»).

«Зячае вушка (Polygonatum pers – Купена). Яйкападобнае лісце расліны, што тырчыць уверх на досыць высокім сцябле і сапраўды нагадвае заечыя вушкі» (з нарысаў «Людзі і кветкі над Нёманам»).

Спатрэбіліся мне аднойчы біяграфічныя звесткі пра гісторыка рускай літаратуры і бібліяграфа Сямёна Вянгерава. Як заўсёды ў падобных выпадках, я звярнуўся да аўтарытэтнага выдання канца XIX – пачатку XX стст. – энцыклапедычнага слоўніка Бракгаўза і Эфрона. Адшукаў патрэбны матэрыял, які чамусьці быў, у адрозненне ад іншых артыкулаў, без подпісу аўтара. Але не яго ананімнасць прыцягнула маю ўвагу, а тое, што ў С. Вянгерава маці была, як высветлілася, нямецкай пісьменніцай. Для пачварджэння гэтага невядомы аўтар спасылаўся на двухтомнік Паўліны Вянгеравай на нямецкай мове «Успаміны бабулі», што выйшаў у Берліне ў 1908 – 1910 гг.

Хаця гэта і значная падзея, але яна ні ў якім разе не можа быць падставой для таго, каб прылічыць аўтара да гэтай краіны. Ці мала гэтаму прыкладаў знойдзецца, калі ўлічыць палітычнае становішча ў Расіі ў пачатку XX ст. і тое, што творы шмат каго з рускіх палітычных і грамадскіх дзеячаў выходзілі за мяжой і на розных еўрапейскіх мовах.

Каб праверыць свае здагадкі, я вырашыў звярнуцца да больш позняй даведчнай літаратуры, значна дапоўненай новымі біяграфічнымі дадзенымі. Але ні «Краткая литературная энциклопедия» пачатку 1960-х гг., ні біяграфічны слоўнік «Русские писатели. 1800 – 1917 гг.» канца 1980-х гг. не дадалі яснасці. Літаратуразнаўцы А. Белянкоў і В. Баскакаў, аўтары біяграфічных артыкулаў пра С. Вянгерава, у вышэйзгаданых даведніках адзінадушна пацвердзілі думку ананімнага аўтара наконт нямецкага паходжання П. Вянгеравай.

Толькі Яўрэйская энцыклапедыя ўсё тых жа Бракгаўза і Эфрона дапамагла мне атрымаць невялікія, але вельмі каштоўныя звесткі пра П. Вянгерава. Яна нарадзілася ў Бабруйску ў 1833 г. у багатай купецкай яўрэйскай сям’і. Яе бацька Іегуда Эпштэйн напісаў шэраг каментараў да Талмуда, што каза пра яго адукаванасць. Па ўсёй верагоднасці, выдатнае выхаванне атрымала і Паўліна. У 1850 г. яна выйшла замуж за Афанасія Вянгерава, грамадскага дзеяча, які жыў у Мінску. Хутка яна выехала за мяжу, па якіх прычынах – невядома. Можна толькі меркаваць, што альбо на лянэнне, альбо для атрымання адукацыі. Другое больш верагодна, таму што гэта пацвярджаецца далейшым жыццём Паўліны Юліеўны, якое мы ўзнавім па біяграфіях яе дзяцей.

Колькі знаходзілася П. Вянгерава за мяжой і калі вярнулася на радзіму, невядома. Але ў 1855 г. яна нарадзіла сына Сямёна, будучага вучонага і бібліяграфа. Нарадзіўся ён у Лубнах, што ў Палтаўскай губерні, але дзіцячыя яго гады прайшлі ў Мінску, і адукацыю ён спачатку атрымліваў хатнюю пад кіраўніцтвам маці.

У 1868 г., прыкладна за год да паступлення сына Сямёна ў пецяярбургскую гімназію, у сям’і Вянгеравых нарадзілася другое дзіця, дзяўчынка, якую назвалі Зінаідай, – будучы літаратурны крытык,

Гісторыя адной фальсіфікацыі

гісторык заходнееўрапейскай літаратуры, выдатны перакладчык. Нягледзячы на тое,

Сямён Вянгераў

што нарадзілася яна ў Гельсінгфорсе (цяпер Хельсінкі), яе дзіцячыя і юнацкія гады, як і яе брата, прайшлі ў Мінску, тут яна вучылася спачатку дома, потым скончыла Мінскую жаночую гімназію, вучылася ў Вене і ў Пецяярбургу на вышэйшых Бястужаўскіх курсах.

У 1877 г. у Мінску ў сям’і Вянгеравых нарадзілася малодшая дачка Ізабэла. Пасля заканчэння гімназіі яна паехала ў Вену, дзе скончыла кансерваторыю па курсе фартэп’янай ігры, потым цягам двух гадоў займалася ў прафесара Лешаціцкага і пазней стала выдатнай піяністкай і педагогам. Заўважу, што яе вучнем стаў Леанард Бернштайн.

Як бачна з прыведзеных вышэй фактаў, П. Вянгерава большую частку свайго жыцця правяла ў Мінску, прысвяціўшы сябе выхаванню і навучанню дзяцей. Ужо гэтага дастаткова, каб зрабіць выснову: яе нічога не звязвала з Германіяй, а тым больш з нямец-

«Успаміны бабулі...», (Масква, 2003 г.)

кай літаратурай – хіба толькі нямецкая мова, на якой даволі свабодна размаўлялі беларускія яўрэі. На гэта звярнуў увагу дэкабрыст Мікіта Мураўёў, калі пабываў у Мінску.

А цяпер звернемся да твора П. Вянгеравай «Успаміны бабулі». Гэтая кніга мае яшчэ і падзагаловак, на які шмат хто з біяграфістаў Вянгеравых не звяртаў увагі. А шкада! Вось як ён перакладаецца: «Карціны з гісторыі культуры рускіх яўрэяў у XIX стагоддзі». І тут можна пераканацца, што кніга Вянгеравай прысвечаная не нямецкім, а рускім яўрэям, жыццё, звычай і норавы якіх яна ведала выдатна. Паўліна Юліеўна перажыла час разумовага перараджэння рускіх, дакладней, беларускіх яўрэяў і ў сваіх успамінах з’яўляецца хутчэй гісторыкам менавіта гэтага перараджэння.

У раздзелах «Год у доме бацькоў», «Субота», «Вяселле маёй сястры» П. Вянгерава апісвае жыццё заможных яўрэяў у 1830-я гг., іх заняткі, гульні, павер’і, абрады яўрэйскіх святаў, малітвы, выхаванне дзяцей, хедэр ды інш.

Другая частка кнігі – «Пачатак прасвятлення» – прысвечаная карцінам эпохі Ліліента, калі яўрэйская моладзь разам з Талмудам пачала адкрыта чытаць нараспеў Шылера. П. Вянгерава лічыла неабходнай еўрапейскую адукацыю для яўрэяў, але ўсё ж яе сімпатыі былі на баку традыцыяў. «Можна падумаць, – піша яна, – што жыццё ў яўрэйскім доме ў старыя часы за сваіх звычаяў і строгіх абрадаў было невыносна цяжкім. О, не! Яўрэі таго часу мелі свае вялікія радасці, шмат прыемнасцяў, спакою і прыволья ў межах свайго сям’і... Народ яўрэйскі жыў тады нібыта на востраве, аддзелены ад астатняга свету, але не як дзікун».

У раздзеле «Змена мод» Паўліна Юліеўна апісвае, якімі метадамі здзяйснялі ўказ 1845 г., які забараняў яўрэям насіць даўгаполае адзенне і пейсы.

І яшчэ адна акалічнасць: урыўкі ўспамінаў П. Вянгеравай былі надрукаваныя ў яўрэйскім часопісе «Восход» (выдаваўся ў Пецяярбургу) у 1907 г., як бачым, яшчэ да выхаду кнігі ў Германіі. А рэцэнзія, што з’явілася ўслед за пецяярбургскай публікацыяй успамінаў Паўліны Юліеўны, заканчвалася такімі цёплымі словамі: «Як пісьменніца, Вянгерава валодае ўдумлівым розумам, чуйным сэрцам, яркім уяўленнем, паэтычнасцю і лёгкай дакладнай мовай. Уся яе кніга прасякнутая чыста эпічным спакоем».

Застаецца даведацца яш-

больш за сто ўласных артыкулаў, у тым ліку пра народніцтва і петрашэўцаў.

У канцы XIX – пачатку XX стст. працы С. Вянгерава былі з’явай прагрэсіўнай і сустрэкалі падтрымку перадавых колаў рускай грамадскасці, у тым ліку Г. Лапаціна, В. Брусавы, А. Блока ды інш. «Уявіць не можаце, – пісаў Сямёну Афанасевічу М. Горкі, – як горача жадаў бы кнізе вашай шырокай чытальнасці ў гэты каламутны час, шмат якія непаразуменні якога ваша праца цалкам здольная асвятліць і рассяяць».

З іншага боку, афіцыйны і рэакцыйны друк, асабліва «Новое время», увесь час пераследаваў С. Вянгерава, не грэбуючы паклёпніцкімі заявамі і фельетонамі ў яго адрас, робячы акцэнт на яго яўрэйскае паходжанне.

Відаць, гэтыя абставіны і штурхнулi Сямёна Афанасевіча на такі крок, каб засцепагчы ад небяспекі не толькі сябе, але і сваіх блізкіх. І трэба сказаць, што гэта ў Вянгерава атрымалася. Ён адмыслова ашукаў не толькі сваіх злоснікаў, але і прыхільнікаў, якія шчыра паверылі ў так званыя «нямецкія карані» яго маці і дазволілі гэтай версіі праіснаваць больш за сто гадоў.

Вячаслаў АФАНАСЬЕЎ,
г. Мінск

Паліна Вянгерава

Чэрвень

1 – Кузьміч Аляксей Васільевіч (1945, Іванаўскі р-н – 2013), жывапісец, партрэтчыст, аўтар унікальнай калекцыі карцінаў з выявамі мадоннаў, творы якога знаходзяцца ў шматлікіх музеях свету, – 70 гадоў з дня нараджэння.

3 – Гугель Адольф Самойлавіч (Самуілавіч; 1915, Аўстрыя – 1999), мастак, аўтар пейзажаў, партрэтаў, нацюрмортаў, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

3 – Зуёнак Васіль Васільевіч (1935, Крупскі р-н), паэт, празаік, перакладчык, крытык, літаратуразнаўца, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1974), Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Янкі Купалы (1982) – 80 гадоў з дня нараджэння.

3 – Каляда Андрэй Андрэевіч (1940, Навагрудскі р-н), акцёр, літаратуразнаўца, перакладчык, тэатральны педагог – 75 гадоў з дня нараджэння.

4 – Васілій (свецк. **Ізмайлаў Васіль Васільевіч**; 1885, Расія – 1930), рэлігійны дзеяч, новапакутнік Мінскай епархіі Беларускай Праваслаўнай Царквы – 130 гадоў з дня нараджэння.

4 – Герасімовіч Эльвіра Пятроўна (1925, Мінск), дзеяч тэатральнага мастацтва, педагог, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, кавалер ордэна «Знак Пашаны» – 90 гадоў з дня нараджэння.

5 – Лазінскі Зыгмунт (1870, каля Навагрудка – 1932), дзеяч Рымска-Каталіцкай Царквы ў Беларусі, які спрыяў усталяванню беларускай мовы ў касцёлах і правёў першае беларускае богаслужэнне ў Мінску, – 145 гадоў з дня нараджэння.

5 – Тарас Яфім Мікалаевіч (1910, Мінск – 1981), мастак – 105 гадоў з дня нараджэння.

6 – Антановіч Антон Канстанцінавіч (1910, Нясвіжскі р-н – 1980), мовазнаўца-славіст, даследчык помнікаў татара-мусульманскага пісьменства на беларускай мове – 105 гадоў з дня нараджэння.

7 – Паўловіч Эдвард Баніфацы Францавіч (1825, Віленскі пав. – 1909), грамадскі дзеяч, удзельнік паўстання 1863 – 1864 гг.,

мемуарыст, асветнік, мастак – 190 гадоў з дня нараджэння.

8 – Дварчанін Ігнат Сымонавіч (1895, Дзятлаўскі р-н – 1937), літаратуразнаўца, паэт, публіцыст, грамадскі дзеяч – 120 гадоў з дня нараджэння.

9 – Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва (БДАМЛіМ; Мінск; 1960) – 55 гадоў з часу стварэння ўстанова.

9 – Кузняцоў Уладзімір Леанідавіч (1935, Мінск – 1994), мастак дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва – 80 гадоў з дня нараджэння.

10 – Зданевіч Лявонцій Ульянавіч (1955, Брэсцкі р-н), архітэктар, сярод асноўных працаў якога Палац Рэспублікі (у аўтарскім калектыве), будынак і інтэр'еры пасольства Украіны, рэканструкцыя комплексу будынкаў Упраўлення Беларускай чыгункі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (2004) – 60 гадоў з дня нараджэння.

10 – «Іскра» (Вільня; выдавалася ў 1925 г.), газета рэвалюцыйна-дэмакратычнага кірунку ў Заходняй Беларусі – 90 гадоў з пачатку выдання.

10 – Сазыкіна Вольга Юр'еўна (1955, Расія), мастак дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва, жывапісец, графік – 60 гадоў з дня нараджэння.

10 – Хадановіч Ігар Піліпавіч (1940, Дзяржынскі р-н – 1966), пісьменнік, аўтар апаваданяў, нарысаў – 75 гадоў з дня нараджэння.

11 – Брэсцкі абласны краязнаўчы музей (Брэст; 1945) – 70 гадоў з часу заснавання (адкрыты 22.06.1957).

11 – Крамарэнка Віктар Уладзіміравіч (1945, Гродна), архітэктар, сярод асноўных працаў якога (у аўтарскім калектыве) археалагічны музей «Бярэсце» (Брэст), комплекс Мінскага чыгуначнага вакзала, будынак Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, архітэктурна-скульптурны комплекс «Мінск – горад-герой» з новым будынкам музея Вялікай Айчыннай вайны, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (2004, 2007) – 70 гадоў з дня нараджэння.

11 – Мазуркевіч Раман Уладзіміравіч (1935, Мінск), вучоны-гісторык, даследчык гісторыі, гістарыяграфіі перыяду Вялікай Айчыннай вайны – 80 гадоў з дня нараджэння.

12 – Грацыянаў Пётр Аляксеевіч (1855, Расія – 1918), вучоны ў галіне санітарыі, першы санітарны ўрач Мінска, арганізатар і загадчык медыка-статыстычнага бюро – 160 гадоў з дня нараджэння.

Наш календар

Уладзімір Жылка – 115 гадоў з дня нараджэння

Беларускі паэт, перакладчык, публіцыст, крытык. Нарадзіўся 27 мая 1900 г. у в. Макашы Нясвіжскага раёна. З 1917 г. жыў у Мінску, друкаваўся ў мінскіх выданнях, працаваў аграномам у дзяржаўным маёнтку пад Мінскам (1918 – 1919). У 1923 г. Жылка выехаў на вучобу ў Пражскі ўніверсітэт. У 1926-м прыехаў у Мінск на акадэмічную канферэнцыю па рэформе беларускага правапісу і застаўся тут жыць і працаваць, стаў літаратурным супрацоўнікам газеты «Звязда», перакладчыкам у Белдзяржкіно. 19 ліпеня 1930 г. арыштаваны па справе «Саюза вызвалення Беларусі». 10 красавіка 1931 г. асуджаны на 5 гадоў высылкі, якую адбываў ва Уржуме Кіраўскай вобласці, дзе працаваў загадчыкам гаспадаркі і выкладчыкам літаратуры ў медыцынскім тэхнікуме. Тут напісаў шмат вершаў, але засталася толькі паэма «Тэстамент». Памёр У. Жылка 1 сакавіка 1933 г. ад сухотаў, пахаваны на ўржумскіх могілках. Рэабілітаваны 19 верасня 1960 г.

У 1918-м напісаў свой першы беларускі верш – «Покліч» (надрукаваны ў газеце «Беларусь», 25 студзеня 1920). Друкаваўся ў заходнебеларускіх выданнях «Беларускія ведамасці», «Наша думка», «Наша будучыня», «Новае жыццё». Аўтар паэмы «Уяўленне» (Вільня, 1923), зборнікаў вершаў «На ростані» (Вільня, 1924), «3 палёў Заходняй Беларусі» (Мінск, 1927).

Сёмуха

Начыста змецены і вуліца
і двары,
Ля ганка і варот паўбітыя
бярозкі –
Сягоння Сёмуха, сягоння
свята вёскі,
І весялейшае не знойдзеца пары.
Пагодны, ясны дзень. У полі і ў бары
Паветра хмельны пах,
смяюцца сонца коскі,
А ў хаце бел абрус,
падходны блін – дар Боскі,
І шчасцем свеціцца
мужычыя твары.
І веру радасна я болей, чым калі,
Ў вялікі лёс і шлях
Радзімае зямлі:
Абуджаны народ быліц
дазнае сказ –
Узрушыць як адзін пры свеце
бліскавіцы.
Прыйдзі хутчэй! Я жду цябе,
жаданы час.
Дай думам сёмушным і казкам
дай здзяйсніцца.
1921 г.

Меч

Яго ў зямлі знайшоў
маёй разлогай,
Аручы прадзедаў
вузкі загон.
Вясёлым званом аказаўся ён,
Калі чапіў канцом
майго нарага.
Абцёр набожна іржу
часу благага,
І заблішчаў старых
стагоддзях сон,
І надпіс на клінку, нібы закон,
«Дарэшты боі!» –
зірнуў загадам строга.
І вось няма нясмеласці, разваг.
Для сэрца вернага –
чужынцам страх:
Радзімы схой вартуіце,
маткі, сёстры!
Я з грамадой іду
па шчасце нам.
Мой меч зіхціць,
непераможны, востры.
Змагуся сам –
дык сотням перадам!
1924 г.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

НАРОДНЫЯ СТРОЇ – (заканчэнне артыкула). У **Падняпроўі** ў пэўнай ступені прадстаўлены ўсе вядомыя на Беларусі комплексы адзення. У жаночым убранны шырока бытавала старажытнае неспыўное паясное адзенне панёва (неглюбскі строй), прышыўны да спадніцы гарэст (накшталт рускага сарафана). Сярод прыёмаў аздаблення вядомае закладное ткацтва, карунка-пляценне, вышыўка гафтам, разнастайныя спосабы маршчэння – збірання тканіны ў гафрыраваныя, дробненькія складкі-зборкі (будакашалёўскі строй). У матывах арнаменту кашуляў сустракаюцца малюнкi дрэва жыцця, пальметы, прамяністыя ромбы, заключаныя ў квад-

раты і закампанаваныя ў шахматным парадку (краснапольскі строй). У гэтым рэгіёне найбольш актыўна праходзіў працэс узаемаўзбагачэння і ўзаемапрацікання беларускай, рускай і ўкраінскай культуры, што садзейнічала ўтварэнню мяшаных тыпаў касцюмаў.

На тэрыторыі **цэнтральнай Беларусі** найбольш ярка праяўляюцца ўласцівыя беларускаму народнаму касцюму стрыманасць і паэтычнасць вобраза. Яркім насычаным каларытам спадніцаў, запраасаваных у дробныя складкі, віртуознай распрацоўкай строгага арнаменту, арганічнага крою і структуры перапляцення тканінаў, пластыкай жаночых галаўных убораў, аздабленых букетамі кветак, адрозні-

ваюцца капыльска-клецкі, ляхавіцкі, пухавіцкі строі.

Адзенне **Панямоння** рана зазнала ўплыў гарадскога касцюма. У ім пераважалі зялёныя і васількова-фіялетавыя фарбы. У кроі і аздабленні верхняга адзення з сукна народныя майстры дасягнулі віртуознасці і дасканаласці мастацкага афармлення. Прыгажосцю формы вылучаюцца галаўныя ўборы – мужчынскія капелюшы, вышпеленыя з саломы і караню, жаночыя каптуры, чапцы, аздабленыя вышыўкай бісерам, шкляннымі пацеркамі, нашпўкамі тасэмак, карункаў.

На **Паазер'і**, параўнальна з іншымі рэгіёнамі Беларусі, найменш захаваліся традыцыйныя старадаўнія віды і формы адзення. Ужо ў 1-й пал. XIX ст. з-за сацыяльна-эканамічных і геаграфічных фактараў вялікае пашырэнне атрымалі фабрычныя тканіны, ручная набойка, гарадскія касцюмы. Мастацтва набойкі паўплывала на каларыстычна-арнаментальны лад касцюмаў, у святочным адзенні пераважалі блакітныя фарбы і дробна-клятчатыя ўзоры (лепельскі строй). Распаўсюджа-

ным быў комплекс з прышыўным ліфам, які ў асобных раёнах пераходзіў у сарафан.

Паступова на змену традыцыйнаму народнаму адзенню прыйшоў агульнаеўрапейскі касцюм. Аднак і ў наш час матывы народнага касцюма выкарыстоўваюцца на харэаграфічнай і тэатральнай сцэнах, у мастацкай самадзейнасці і пры распрацоўцы новых сучасных мадэляў адзення.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 19

Уздоўж: 3. Клікун. 6. Барада. 9. Іпа. 11. Каравай. 12. Рана. 16. Аўлас. 17. Адказ. 18. Панна. 19. Канон. 20. Чорт. 21. Свяціла. 25. Печ. 27. Жыцень. 28. Кляймо.

Упоперак: 1. Сава. 2. Баба. 4. Лес. 5. Намарзень. 7. Ага! 8. Карканне. 10. Паляндра. 13. Падпечнік. 14. Іспас. 15. Казкі. 22. Вуж. 23. Цёця. 24. Лунь. 26. Дом.